

CIGÁNYTELEPEK SALGÓTARJÁBAN

A salgótarjáni városi Tanács Végrehajtó Bizottsága 1967. október 2-án tartott ülésén rendkívül fontos napirendet tárgyalt: „A Pécskő úti és az Ujakrai cigánytelepek helyzete és felszámolásuk lehetőségei” címmel.

E napirend előkészítéseként már hónapokkal korábban széleskörű vizsgálatok kezdődtek a telepen élő családok helyzetének feltárására. Tömegszervezeti aktivisták, hivatalos államgazdasági dolgozók, szülői munkaközösségi tagok, óvónők és egészségügyi dolgozók vizsgálták és elemezték sokoldalúan e telepek helyzetét.

Az előkészítés során készült környezettanulmányok adatai, a családlátogatások során szerzett tapasztalatok lehetővé tették, hogy egy sokoldalú, elemző, szinte szociológiai tanulmány szintjén kapjanak a témáva! foglalkozó politikai és állami szervek képet a telepek helyzetéről.

Milyen kép fogadja a szemlélődőt a Pécskő úti telepen?

A városközpont bontakozó körvonalai, a szinte hónapról-hónapra változó városkép büszkeséggel tölt el valamennyi városát szerető tarjáni embert és egyre növekszik azoknak a száma, akik gondot és fáradságot vállalva munkálkodnak egyre szépülő városunk fejlesztésén.

A központból, szélel felé irányuló városrendezés egyre szembetűnőbb kontrasztokat hoz létre. Ezek közé tartozik a Pécskő úton kialakuló új lakótelep és a tözsomszédságában meghúzódó település. Kilencszintes, összkomfortos bérházak és kunyhók. Jólöltözött, jól táplált apróságok és felnőttek – maszatos, hiányos öltözetű gyermekek, szemében turkáló anyókák. Neonfény és petróleum lámpa. Egyszóval; az ellentmondások rettenetes valósága tárul a szemlélődő elé. Ez a Pécskő út végén meghúzódó cigánytelep. Cigánytelep? Igen, de nem a falu széli vertfalas viskókból, vagy földbevéjt barlanglakásokból, sátoztáborból, vagy cirkszoskocsikból áll e telep. Kulturáltabbak a körülmények: másos fehér homokkő a házak alapja, vertfal, vagy vályog a tákolmány oldala, a teteje bitumenes hordók lemezeivel, kátránypapírral, poltári cseréppel és ki tudja még mivel van fedve és micsoda színorgia: püspöklilára, citromsárgára, ciklámenre és nehéz lenne számba venni még milyen színekre van pingálva a nyomortanyák látható oldala.

Aki tehette már régen elmenekült innen. Elűzte a környezet és mindenek előtt emberi méltósága. De a távozók helyébe újak jöttek, helyből és messze vidékekről. Így a telep lakóinak száma szinte napról -napra emelkedik. Századunk urbanizálódási folyamata itt is, ilyen viszonyok között is materiálisan mérhető.

E szörnyű keretek feszítenek és egyre jobban, egyre sürgetőbben beavatkozást kívánnak.

A városközpont eddig végbement átépítése során a városrendezés megoldotta a Pécskő utcai lakótelep átépítését. Nem akármilyen módon, nem valamiféle kompromisszumos megoldással, hanem nagyvonalúan, szinte mindent elsöpört ami régi, válogatás nélkül. Eltűnt a Gábor Aron út környéki lakótelep-rész (sokan talán már nem is emlékeznek erre az utcára): iskolástól, volt katolikus köröstől, rozoga lakóépületeivel. Nincs meg az alsó gyógyszertár környéki lakótelep. Eltűntek a régi sikátorok, a zsúfolt tömegudvarok onnan is. Nem sajnáltuk a még valemire való régi gyógyszertárat, hentesboltot, mert tudtuk és bizonyítottuk, hogy érdemes áldozatot hozni az újért. Ez történt a Pécskő út É-i oldalának egy részével is. De ez történt a Somlyó út lakóépületeivel és középületeivel is. Szalámi módjára szabdaltuk a régit, nagy szállást csináljunk az újnak és mindig hozzákanyarítottunk, hogy eltüntessük a nyomortanyákat, lefedtessük a múltat és tegyük szebbé, jobbá a márt és a holnapot.

Ebben a nagyméretű helycsinálásban volt aki jól járt, volt aki nagyon jól járt, de rosszul nem járt senki. Kártalanítottuk a tulajdonost és lakást adtunk, újat vagy viseltet, de egytől-egyik jobbat, összehasonlíthatatlanul egészségesebbet, komfortosabbat, mint amiből kiköltöztettük. Ezt tettük a közületekkel is és mindenkivel, akit eddig érintett a városrendezés.

A megindult városfejlesztés következtében egyre több „magyar” család kapott a városközpontban lévő egészségtelen lakások helyett új otthon s az így felszabadult városközponti, bár egészségtelen, de a putrival szemben emberibb lakásokba több cigánycsalád került. Így a jelenlegi „Karancs” szálló, Főtéri központ, szűzszékház, Pécskő úti új városrész helyéről mintegy 60 cigánycsaládot helyezett egészséges viszonyok közé a városrendezés. Hasonló sorsra jutottak a Winter-udvari (Régiposta úti) családok is.

A végbeiment városfejlesztés bizonyos áttelepítési szisztémákat is kialakított. Míg 1937–59 években az egészségtelen, zárt cigánytelepek felszámolását akként képeztük el, hogy valahol a város külső részén, talán Károlyaknán, Idegerben, vagy Eperjes telepen egy modernbb, mégis zárt telepet hozunk létre – a városközpont átépítése során áttelepítésre került cigánycsaládok elhelyezésénél már a „szétszórás” – az asszimiláció bizonyos feltételei biztosításának elvét alkalmaztuk. Kialakult az „egy lépcsőház – egy cigánycsalád” gyakorlata. Igaz, hogy egy gyakorlat megvalósítása egyáltalán nem egyszerű és nem egyértelmű. Igaz, hogy az áttelepített cigánycsaládok csaknem fele az átköltözés után hosszabb minőségűre cserélte le a kapott bérházi lakást és e cserének az esetek nagy részében anyagi természetű okai voltak. Igaz az is, hogy jogos és jogtalan idegenkedés tapasztalható az áttelepítésre került cigányokkal szemben. Az általános jellemző mégis az, hogy az áttelepítettek jelentős része viszonylag gyorsan asszimilálódott, hogy az átköltözéssel együtt bútor és ruhacserét hajtottak végre, mintegy jelezve, ők is elindultak a fejlődés útján.

De most megállt a rendezés a Pécskő utcában. Egyfelől meg folyik, mégpedig a kavicsonsi részről, a Pécskő út K-i végétől, ahol kertes családi házak emelkednek a korábbi szántóföldek és legelők helyén.

Körül van véve a Pécskő utcai cigánydomb. Be van kerítve. Nincs kiút? Nyugat felől a toronyházak néznek farkasszemtel a vályogvaskókkal, déltről: a hónapról-hónapra szaporodó kertes családi házak, északról a kis Pécskődomb, délről: a rendezett József Attila uti település.

Két okból állott meg a rendezés: egyfelől azért, mert a cigánytelep helyén több a lakás s főleg több a család, mint amennyi a helyére kerülhetne, és éppen ezért nem lehet vállalni a szanálási áldozatot a lakásépítési beruházás terhére, – másfelől azért, mert a cigánytelep topográfiai viszonyai miatt a beépítés még akkor is drága lenne, ha semmiféle épület nem lenne a helyén. De ez az utóbbi érv csak úgy és annyiban igaz, amennyiben „csak” a jelenlegi cigánytelep helyét vizsgáljuk és nem tesszük hozzá az egész kis-Pécskő dombot, mint komplex építési területet. Az is igaz, hogy a kis-Pécskő domb beépítése nem közelítő – vagyis 3-8 év – feladatai közé tartozik s éppen ezért külön kell választani e két témát.

Újknán sem különb a helyzet. Az amfiteatrumszerű völgykatlanba beszorult kalvija tömeg inkább hasonlít egy középkorban játszódó tragédia díszletére, mintsem az egészséges kertes családi házas övezet szomszédságára. E telep felszámolását sem lehet városrendezési forrásokból megoldani. A nagyszerű környezetbe tervezett sporttelep építése többek között éppen a szanálási konzekvenciák miatt vált irreálissá. De ez a telep sem hagyható így és nemcsak esztétikai okok miatt nem maradhat így, hanem egyszerűen a végtelenül embertelen viszonyok miatt, amelyek a telepen uralkodnak.

NÉPESSÉG, CSALÁDNAGYSÁG, NÉPMOZGALOM

Statistikai adatok szerint az ország területén élő cigányszármazású személyek száma meghaladja a negyedmilliót. Ez a lakosság több mint 2 %-a. Salgótarján város területén napjainkban közel 1200 főre tehető a cigányszármazású személyek száma, amely a mai 36.000 fős városi népesség 3,33 %-a. Az 1960. január 1-től (népszámlálástól 1966. december 31-ig) 4674 fővel szaporodott a város lakossága. E növekedésből 967 fő természetes szaporodásból, 3707 fő a bevándorlási különbözetből tevődik össze.

A cigánytelepek népességének fejlődése elsősorban természetes szaporodásból származik. A város területén élő 1200 cigányszármazású lakosból 636 fő, vagyis 53 %-a, több mint a fele összefüggő településeken; a Pécskő utca végén és az Újknán él. E 636 fő a két telepen összesen 149 szobában helyezkedik el. Vagyis a két telepen az egy szobára jutó lakosságsűrűség 4,27 fő/szoba, szemben az egész városra eső 2,96 fő/szoba lakosságsűrűséggel, és lényegesen magasabb, több mint az egyszerese a Pécskő utcai telepen lakó, nem cigány származású

lakosságra jellemző 2,03 fő szoba laksűrűségnek. Még súlyosabb a helyzet a részletek vizsgálatánál. Kiderül, hogy a **Pécskö úti telepen élő cigánycsaládok közel egyharmada egyetlen helyiségből álló „lakás”-ban él. 58 %-a az egyszoba-konyhás, és csupán 13 %-a kettő- háromszobás lakásban.**

A rendkívüli zsúfoltságot, a tömegszallas jelleget a legjobban bizonyítja, hogy a Pécskö úti lakótelepen lévő olyan 33 helyiségben, amelyhez semmiféle mellékhelyiség nem tartozik, ahol a főzést, mosást, pihenést, szórakozást, az iskoláskorú gyermekeknek a felkészülést kell elvégezniük – egyetlen helyiségben három család szorong, három helyiségben 2-2 család van összehúszolva és „csak” 29 olyan helyiség van, melyben egy-egy család él. Három olyan helyiség van, amelyben 10, illetve 10-nél több személy tartózkodik. Az egy helyiségre jutó laksűrűség: 4,9 fő.

Hasonló a helyzet Ujakkán is. Az ilyen körülmények között élő családoktól egyszerűen képtelenség elvárni a minimális higiéniát, a rendszeres tisztálkodást, a lakás rendben tartását. Elképzelhetetlen, hogy egy ilyen lakásban élő üzemi dolgozó pihenni tudjon, hogy egy ilyen lakásban élő iskolás gyermek egyszerűen kézbe tudja venni a tankönyvet és a füzetet. Ilyen körülmények között a szexuális élet majdnem őskori állapotok között zajlik. Tele van a város csavargó, szemtelenkedő, szurtos cigánygyerekekkel. De hát egyáltalán van ezeknek a gyermekeknek otthonuk? Mi tartja ezeket a gyermekeket otthon? Az anya örül, ha jön a tavasz és „kicsaphatja” őket az utcára, hogy ne zavarják otthoni munkájában. Es egyáltalán mit tanulnak, mit látnak otthon? Csoportokba, bandákba tömörülve járkák az utcát, az erdőt, a várost, az építkezéseket, megannyi bosszúságot okozva.

A serdülőknél, különösen a felnőtt fiataloknál már más a helyzet. Különösen azoknál, akik dolgoznak. Es igen kevés azoknak a száma, akik munkaképes korúak, mégsem vállalnak munkát. Ezek a fiatalok sem érzik magukat jól otthon, a telepen. A munka után hazatérnek, hogy letisztálkodjanak, átöltözzenek es utána irány a város, mármint a telepen kívüli város es megy ki-ki a saját érdeklődési körének megfelelő szórakozásra. Egy a lényeg: ne legyenek otthon. Aztán valamikor a késő éjjeli órákban hazatérnek „szállásnelycikre”. Ez a sajátos életfelfogás a párvalasztásban is kifejezésre jut. Rendkívül fia-

ta'lon (15–18 éves korban) kötnek házasságot, fiatalon válnak többgyermekes szülőkké. Az életritmus a fiatal, gyermekes pároknál alapvetően nem változik. A gyermekek gondozását, ha van, ellátja a nagyszülő és esténként – éjszakánként azután a fiatal pár együtt keresi fel a város szórakozó helyeit.

A telep állandó lakói az öregek. Ők nappal járják a várost, különösen a piacot, az erdőt. Ők a család anyagbeszerzői. Ez a családon belüli munkamegosztás rendje.

Különös, egzotikus élet? Valamiféle faji életritmus ez? Nem. Nem erről van szó. E telep lakói közül évről-évre főbben kitörnek a »rezervátumból«, azok, akik megelégtették az ilyenfajta életet. Lakást építenek, vagy vásárolnak, vagy kikönyörögnek, messze a telep-től és csak nagyon ritkán járnak vissza rokont látogatni.

Az ittmaradók javarésze sem érzi jól magát, csak még nem tud – egyrésztük önhibájából nem akar – elszakadni a teleptől. Egyrésztük saját erejéből nem is lesz képes a változtatásra, társadalmi segítségére van szükség.

A rohadózó-omladózó telep a társadalomban végbemenő biológiai fejlődéssel ellentétes állapotokat takar. Általános jelenség, hogy kitolódott az életkor határa. Magyarországon 1963. december 31-én a népesség 15%-a 60 éven felüli. Nógrád megyében az arány: 15%. Ezzel szemben a Pécskő úti telepen élő 560 cigány közül mindössze 43, vagyis a telep lakóinak csupán 7,6%-a 60 éven felüli. Ugyanakkor a telep lakóinak 52%-a 20 éven aluli, az országos 31,7%-kal és a megyei 31,9%-kal szemben. Egyfelől: egészséges szaporodás, másfelől: korai halál.

FOGLALKOZTATOTTSÁG — JÖVEDELEMMEGOSZLÁS

A Pécskő úti telepen élő cigánycsaládok közül 15 családfőnek nincs foglalkozása. Nyugdíjas 28 családfő, vagyis a 115 családfő 24,3%-a. E két szám egybevetése azt jelenti, hogy e telep családfőinek 37,3%-a nem végez termelő munkát.

Üzemekben dolgozik összesen 61 fő, vagyis a családfők 53%-a. Kevés az üzemekben dolgozó szakmunkások száma, mindössze 10 fő. Ők mindenekelőtt az alacsony iskolai végzettség, ami akadályozza a szakmunkás képzésnek.

Az Újakkai telepen még súlyosabb a helyzet. E telepen a családfők 33%-a, vagyis a 18 családfőből 6 személy foglalkozás nélküli. Ezek a személyek – családok – még ma is házalásból, kupeckodásból, esetleg alkalmi munkából élnek. Egyes családok még ma is járják az ország településeit, sok esetben több hónapon át távol vannak Salgótarjától. E telepről összesen 2 családfő végez üzemi munkát a salgótarjáni Öblösüveggyárban.

A cigány munkakeresők jórésze a munkaközvetítési lehetőséget csak alibi megszerzésére használja. A közvetítő irodában való megjelenés igazolását ugyanis a közveszélyes munkakerülés vádjának elhárítására használják fel. A Pécskő úti telepről 13 férfi és 36 nő kéri elhelyezését. A jelentkezők közül 7 nő és 3 férfi 16 éven aluli, vagyis túlkoros és emiatt nem tudja befejezni általános iskolai tanulmányait, így inkább munkát vállalna, vagy – és ez a kevesebb – befejezte az általános iskolai tanulmányait és munkát kér. Jellemző, hogy a 36 munkára jelentkezett nő közül egyetlen egynek sincs szakképzettsége. Hasonló a helyzet a 13 férfi munkavállalónál is.

Az ipar területén végbemenő technikai fejlődés következtében az ipari üzemek a betanított munkásoktól megkövetelik legalább az általános iskolai végzettséget, mert ennek hiánya akadályozza a munkavállalók szakképzését.

A Pécskő úti telepen egy négy tagú és egy tíz tagú családnak egyáltalán nincs jövedelme. Újakkán a helyzet még súlyosabb. E telepen egy 2 tagú, kettő 3 tagú és egy 4 tagú családnak nincs semmi jövedelme. Ezek a családok még mindig házalásból, esetenként ser-téstartásból, falopásból és alkalmi munkavállalásból nyert jövedelemmel tartják fenn magukat. A felmérések adatai szerint a Pécskő úti telepen 23, az újakkai telepen 12 családban az egy főre jutó havi jövedelem 300 Ft alatt van. A Pécskő úti telepen élő 115 cigánycsaládból 80 családnak a jövedelme alatta van az egy főre jutó 600 Ft jövedelemnek. Újakkán egy család kivételével minden családnak 600 Ft-on aluli az egy főre jutó havi jövedelme.

LAKÁSHELYZET — KÖZMŰELLÁTÁS

Az összeírás anyagából kiderül, hogy a Pécskő úti telep 115 lakásából mindössze 25-ben lakik az a család, amelyik azt építette. Egy család ajándékba kapta, 31 család örökölte és 3 család cserélte ezeket a lakásokat. A zöm, összesen 55 család megvette ezeket a lakásokat. Megvette? De hogyan? A vételárak általában 1000—8000 forint között mozogtak. Vagyis a telep lakóinak csaknem a fele úgy került erre a telepre, hogy néhány forintért megvásárolta a ki tudja milyen módon épített és kiürített lakást. Vannak olyan családok, akik háromszor-négyszer eladták a telepi lakásukat, elköltöztek onnan, majd néhány hónap, vagy év múlva újra nyílt egy olcsó vásárlási lehetőség és újra visszaköltöztek.

A 25 db. épített lakásból alig néhánynak van építési engedélye. Lakásnak számoljuk azokat a mellékhelyiségeket is, amelyeket néhány forintért adtak el az arra rászoruló családoknak. Lakásnak, mert emberek élnek benne. Újaján sem különb a helyzet. Ott 18 db egy szobás lakást találunk. Ebből 17-et a mai lakó építette, 1 család ajándékba kapta.

Sok év, sőt évtized mulasztását tükrözik e telepek. Nagyobb szigorral és következeteséggel teljesen lehetett volna venni az engedély nélküli építkezéseknek. Sokszor alümnámból hűnytunk szemet és hagytuk az összetákoltt építményeket. Alümnámból, mert még tovább rontottuk az amúgyis tarthatatlan helyzetet. Nem akadályoztuk meg a lakásvásárlásokat és így ahelyett, hogy elejét vettük volna a telepek felduzzasztásának, módot adtunk arra, hogy spekulatív elemek nyereszkedjenek, hogy indokolatlanul szaporodjon e telepek lakóinak és vityilóinak száma.

A Pécskő úti telep lakásainak csaknem a fele (45 lakás) a századforduló előtt épült, vagyis ma már több mint 70 éve. 1900—1945 közötti 45 évben 50 lakás, vagyis a telep lakásainak a fele. A felszabadulástól napjainkig felépített lakások száma: 20. Az Újajkai telep szinte teljesen 1945 után jött létre. Az épületek fele (37 lakás) lett felújítva. E telepeken a felújítás fogalmán meszelést, tetőcserét — vagyis néhány cserép, vagy badoglemez kicserélését — kell általában érteni. Számos lakás tulajdonosa nemcsak, hogy nem gondolja az épületét, de igyekszik annak átlagát mesterszerűen is rontani. Teszik ezt olyan meggondolásból, hogy korábban jussanak állami lakáshoz.

A lakások közül mindössze 16 db jó és 40 db közepes állagú. Több mint a fele gyenge, 4 db életveszélyes, és mindössze 2 db közepes minőségű. A Pécskő telepi lakások csaknem egyharmadának egyáltalán nincs alapja, az épületek egyszerűen a földre vannak építve. Így nem is csoda, hogy az esős időszak alkalmával egymás után rendre dülnek össze ezek az alap nélküli tákolmányok. A Pécskő utcai épületek 67 %-ának az alapja kő. Tarjáni fehér homokkő, ami magába szívja a vizet és a falak hajszálcsövein felszívódik az épületekben olyan kárt okoz, mint az emberi szervezetbe bekerült kórokozók. Az épületek lábazatának fő építőanyaga a homokkő, vályog és a vertfal. Az épületek 30,4 %-ának lábazata téglából készült ugyan, de ezek a téglák korábban már valamilyen épületbe be volt építve. A felmenőfalazat építőanyaga is zömben (56 %) vályog és vertfal. A tetőszerkezet összetétele is vegyes képet mutat.

Nem mértük, mivel a zsúfoltságtól egyáltalán alig lehetne mérni ezeknek a „lakásoknak” a belső alapterületét. Ha valaki egyszer megkísérel ilyen felmerést végezni, valószínűleg olyan végeredményre jut, hogy egy személyre még egy m² alapterület sem jut.

A Pécskő úti telepen 24 család kivételével korábban is Salgótarján területén laktak a ma itt élő családok. Zömben ott a Pécskő utcában, de szép számban akadnak olyan családok is, akik a város más területéről költöztek oda. A 24 család a megye és más megyék területéről, még Csehszlovákiából is — vándorolt Salgótarjánba. Letelepedésükre módot adott az elhelyezkedési lehetőség reménye, a cigánytelepeken olcsón megvásárolható putri.

A bevándorlási tendencia ellen nem letelepedési tilalommal, a munkaközvetítés betiltásával, vagy megtagadásával kell védekezni. Altalában nem. Miért tagadnánk meg, hogy egy cigánycsalád Salgótarjánban lakást építsen, ha az építendő lakás egyezik a városrendezési koncepciókkal. Vagy miért tagadnánk meg, hogy egy cigánycsalád egy eladó házat a város területén megvásároljon. Nem, nincs is jogunk megtagadni, mivel felismertük azt az objektív folyamatot, amely a társadalom átrétegződésében, a városok felé áramlásban, az urbanizálódásban jelentkezik. De egy adott telep, a város fejlődésének útjában álló telep — legyen az bármilyen származásúak által lakott — konzerválása, folyamatos sorvasztása és megszüntetése azt követeli, hogy ha kell, márpedig kell, úgy adminisztrá-

tív eszközökkel is el kell érni e telepekre való beáramlás megakadályozását, módot kell találni a telepek tudatos, következetes felszámolására. Ez a feladat nemcsak jogunk, de kötelességünk is.

A cigánytelepek, de még pontosabban a szociális követelményeknek meg nem felelő telepek felszámolásának igénye már évtizedek óta felmerült. Ahogyan a századforduló éveiben társadalmi gondot jelentett a kóborló cigánycsapatok letelepítése, helyhez kötése, úgy a koncentráltan végrehajtott embertelen lakóhelyek céljára alkalmatlan telepek felszámolása, az asszimilációs folyamat tudatos megindítása és elősegítése korunk társadalmának jutott osztályrészül.

Hazánkban e folyamatot az MSZMP Politikai Bizottságának határozata és annak végrehajtására megjelent állami intézkedések indították meg. E telepek felszámolásának több csatornás módját a Kormányhatározat is felvázolja. **A határozat végrehajtását városunkban is megkezdők.** Az üzemek rendelkezésére bocsátott állami elosztású lakásokból cigánycsaládok is részesültek. **A megkezdett városrekonstrukció során mintegy 60 cigánycsalád részére biztosítottunk állami lakásokat.** Szövetkezeti lakásokból összesen 5 cigánycsalád részesült, nem több, mert nem volt több igénylő. A felszabaduló, tanácsi rendelkezés alatt álló bérlakások egy részét cigánycsaládoknak juttattuk. **Az elmúlt 5 év alatt több mint 20 cigánycsalád épített OTP kölcsönös családi házat.** A 2014/1964. Korm. határozat alapján az elmúlt 3 évben 34 lakás épült a város területén. Megindult tehát az egészséges fejlődési folyamat, amely e telepek felszámolásához vezet.

• A TELEPEK SORVASZTÁSÁNAK ÉS TELJES FELSZÁMOLÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI

A Végrehajtó bizottság mindenekelőtt rendezett néhány alapkérdést. Az elsődleges annak egyértelmű elhatározása, **hogy sem a Pécskö úti, sem az újaknai telepeket nem szabad lenntartanunk.** E telepek lakóépületek célját szolgáló építményeinek állaga olyan értéket képvisel, hogy felújításukra műszakilag és gazdaságilag egyaránt nincs lehetőség. Ellenkező esetben a városi Tanács VB. Építési Osztálya élhetne azzal a jogaival, hogy az épületek kényszer felújítását elrendelhetné. De éppen fordított helyzetről van szó, ezért **ki kell terjeszteni az építési, felújítási és állagmegóvási tilalmat mindkét telep épületeire.** E tilalom kimondása és e tilalom következetes betartása lényegében e telepek konzerválását célozza. Ezzel az intézkedéssel azonban csupán azt érhetjük el, hogy;

– a meglévő épületek állaga tovább romlik,

– új épületek építésére nem lesz lehetőség, illetve új épületek nem építhetők.

Mindkét eredmény közelebb visz a célhoz: a telepek felszámolásának meggyorsításához.

Az ezt követő lépés, feltétlenül elejét venni e telepeken jelentkező belső mozgásnak: úgy mint az épületvásárlásoknak, cseréknek, ajándékozásoknak, eltartási szerződések kötésének.

A tulajdonváltozásban jelentkező mozgások mérsékelhetők, sőt adott ponton teljesen megszüntethetők. Ezek a mozgások azonban csak erőteljes hatósági intézkedéssel lokalizálhatók. A szükséges intézkedések a következőkben foglalhatók össze:

– a tanácsszerveknek fel kell kutatniuk azokat a családokat, akikkel **egyezség köthető az állam elővásárlási jogának megszerzésére,**

– meg kell kísérelni az esetleges nagvaték tárgyát képező, **üres épületek megvásárlását az örökösöktől,**

– **felül kell vizsgálni az eltartási szerződéseket.** E szerződések mögött az esetek többségében lakásszerzési szándék húzódik meg. Ezekben az eltartási szerződésekben minimális ellenszolgáltatást (étkezés, gondozás) vállal az eltartó. Esetenként meg kell vizsgálni az eltartott megélhetéséhez szükséges szociális segély megadását, esetleg életjáradék biztosítását a lakás tulajdonjoga ellenében.

– **segíteni kell az OTP kölcsönös szabadonálló, vagy csoportos lakásépítésben részt venni óhajtó cigánytelepi családokat:** oly módon, hogy a tulajdonukat képező telepi építményeket a tanács kártalanítaná akár telekkel és az értékkülönbséggel, vagy vegyes formában s ily módon kerülne állami tulajdonba, vagyis lebontásra a telepi lakás,

– azokat a családokat, **akiktől szociális helyzetük miatt nem lehet elvárni, hogy lakást építsenek** – tanácsi rendelkezésű, vagy üzemi állami lakásokban **kell elhelyezni** olyan szorítással, hogy a telepi lakásukból teljesen kiköltöznek, s azt üresen, minden kártérítés nélkül lebontás céljára a tanács rendelkezésére bocsátják,

– a telepeken életveszélyesnek nyilvánított épületekben lakókat folyamatosan ki kell költöztetni s a kiürített épületek bontását minden kártérítés kizárásával végre kell hajtani.

A bevándorlásból eredő mozgás különféle eseteivel találkozunk. Ezek közül a legjellemzőbbek:

– városban lakók bevándorlása a telepre. Evente 3–4 esetben találkozunk ezzel a mozgásfajttával.

– városon kívüli lakók bevándorlása a telepekre. Számuk nem jelentős, de előfordul. Főként korábban Salgótarjában lakók visszatérésének eseteiről van szó. De találkozunk albérlők befogadásával is. A Pécskő úti és az Újajkai telepek felszámolásának folyamata a városon kívülről történő bevándorlást – mint Tatabánya, Miskolc és Ozd példája is bizonyítja – meg fogja gyorsítani. Ezért már most fel kell készülni néhány ellenintézkedés megtételére. Két dologra gondolunk:

1. mivel Salgótarján város területén kötelező munkaközvetítés van, így ki lehet mondani, hogy a Pécskő úti és az Újajkai telepekre bejelentkezőket a városi Tanács munkaügyi csoportja nem közvetíti ki,
2. a másik lehetőség agitatív jellegű. Arról kellene ugyanis meggyőznünk a telepek lakóit, hogy mindenfajta újabb bevándorlás a telepek felszámolásának folyamatát lassítja, ezért saját és a telep lakói érdekében senki ne fogadjon be magához családost, vagy idegen személyt. Az állami lakásba történő kiköltöztetés esetében szigorúan kell alkalmazni az „azonos” lakás elméletet, vagyis családtagokra való tekintet nélkül azonos lakást kell a kitelepített család részére biztosítani, aki magához idegen személyeket befogad.

A telepek felszámolásának egyik csatornája az új állami bérlekások felhasználásának lehetősége. A szociális követelményeknek meg nem felelő telepek felszámolásának egyik módjaként az új bérházakba való telepítést jelöli meg a 2/1965. II. 18. EM-PM. rendelet. A jogalkotó nyilvánvalóan abból indul ki, hogy az állami erőből épülő, állami elosztású bérlekások egy részét a telepek felszámolására kell felhasználni, vagyis a felszámolás egyik csatornája az állami lakások elosztásánál jelentkezik. Általában és elvileg ez az álláspont messzemenően helyes – s amint több város példájából meggyőződünk róla – ilyen úton is elő lehet segíteni a telepek felszámolását.

Salgótarján város sajátos lakásgazdálkodási helyzete azonban sem eddig, sem a jövőben nem sok reményt nyújt arra, hogy ezen az úton valamit is előre tudjunk haladni. Az elmúlt évek gyakorlata legalábbis nem jogosít fel semmi bizakodásra, mivel az 1964-66 évek során a Pécskő úti telepről állami lakáskiutalásban részesült 5 család után egyetlen viskót sem lehetett lebontani. Illetve egyet igen, de hogyan? Ugy, hogy az egyik családot azért vittük állami lakásba, mert viskója életveszélyessé vált, azért, hogy vityilóját lebontassuk, 2000 forint kártérítést kellett fizetnie a tanácsnak.

Az üzemek vezetői az üzem rendelkezésére álló lakások elosztásánál nyilvánvalóan nem szociálpolitikai szempontokat, hanem mindenekelőtt üzemi érdekeket vesznek figyelembe: mint helytállás a munkában, régi dolgozó, társadalmi munka stb.

A harmadik 5 éves terv hátralevő éveiben minimálisra esőkken az állami elosztású olyan lakások száma, amelyekkel az üzemek fognak rendelkezni. Ezért még hatványozottabban kell jelentkeznie a körültekintő rendkívül sok szempontot figyelembe vevő üzemi lakáselosztásnak. Ezek közé a szempontok közé kell felvenni megítélésünk szerint a telepen élő üzemi dolgozók lakáshoz való segítségét is.

Az elmúlt évek során szinte minden üzem úgy oldotta meg a lakáselosztásokat, hogy egy-egy új bérházi lakással többszörös minőségi cserékkel több üzemi dolgozó lakásproblémáját megoldotta. Ezekbe a csereláncokba kell megítélésünk szerint beilleszteni az üzemekben dolgozó cigánytelepi lakosok egy része lakásproblémájának rendezését is. Az üzemi lakáselosztásoknál is érvényesíteni kell azt az alapvető célkitűzést, hogy csak olyan üzemi dolgozó cigánycsalád részére kell és lehet lakást kiutalni, aki ugyanazt a családot magával viszi az új lakásba, akikkel jelenleg együtt lakik a telepen és kötelezettséget vállal arra, hogy kiköltözés után a telepi építményt kártérítési igény nélkül lebontja.

Az üzemek saját beruházásából épülő lakások elosztásánál is feltétlenül szükségesnek tartjuk az előbb említett szempontokat és azokon túl azt a gyakorlatot érvényesíteni, hogy a jól dolgozó cigányok is részesüljenek az ilyen módon épült lakásokból.

A következő csatorna: a szövetkezeti lakások biztosítása.

Az elmúlt években összesen 5 cigánycsalád vásárolt szövetkezeti lakást. Egyetlen vásárló után sem maradt olyan telepi lakóépület, amelyet bontani lehetett volna. Salgótarján városban a harmadik 5 éves terv időszakában még 84 db szövetkezeti lakás kerül átadásra. Ez a szám meglehetősen kevés. A szövetkezeti lakások vásárlása iránti igény az utóbbi években rendkívüli módon megnövekedett. Jelenleg mintegy 250 igénylőt tart a városi Tanács nyilván, míg az üzemeknél nyilvántartott szövetkezeti lakásigénylők száma is meghaladja a 200 családot.

A szövetkezeti lakások elosztásánál a jövőben sokkal nagyobb körültekintéssel kell eljárni. Mindenekelőtt a népgazdasági és ezen belül városi, üzemi érdekeket kell figyelembe venni. Minden erővel meg kell, hogy akadályozzuk azokat a törekvéseket, hogy a saját tulajdonnal rendelkező személyek szövetkezeti lakáshoz jussanak. Ezeket az igénylőket — esetenként felülvizsgálva — a csoportos házépítés felé kell terelnünk.

A felépülő szövetkezeti lakásokból a jelentkező cigánycsaládok részére csak olyan fel-tételek mellett lehet lakást biztosítani, amennyiben kiköltözés után a telepi építményt lebontja. Ezekben az esetekben is alkalmazni kellene azt a megoldást, hogy a szövetke-zeti lakást vásárló cigánycsalád részére ki kellene fizetni a tulajdonát képező építmény kártalanítási összegét, hogy ezzel is növelni tudjuk a szövetkezeti lakasvásárlás iránti kedvet. Ki kell azonban kötnünk, hogy csak olyan telepi cigánycsaládok részesülhetnek szövetkezeti lakásvásárlási lehetőségekben, akik több év óta becsületes, szorgalmas dolgo-zók városunk valamelyik üzemében.

A már meglévő lakásszövetkezeteken belül megüresedő lakások vásárlási jogának oda-ítélésénél is alkalmaznunk kellene azt a gyakorlatot, hogy az előzőekben felvázolt meg-kötöttségekkel cigánycsaládok részére is biztosítsunk felszabaduló szövetkezeti lakásokat. A telepek fokozatos felszámolására harmadik nagy lehetőség; a tanácsi rendelkezés alatt álló megüresedő, vagy minőségi cserék útján felszabaduló bérlakások felhasználása. Az elmúlt években ilyen módon összesen mintegy 5 cigánycsalád áttelepítéséről tudtunk gon-doskodni, azonban a visszamaradó telepi lakások nem lettek lebontva. Ennek oka, hogy a kitelepítésre kerülő családok általában egy lakásban lakó két-három család közül lettek kiválasztva, így a visszamaradó családok miatt a telepi putrik lebontására nem volt lehe-tőség.

A vizsgálat anyagából kiderül, hogy a Pécskö telepi 115 családból 46 családnál az egy főre jutó jövedelem 400 Ft alatt van. Ezekből a családoktól nem lehet elvárni, hogy akar szövetkezeti lakás vásárlás útján, vagy a szociális lakásépítési akcióban való részvétellel, még kevésbé OTP kölcsönös saját ház építéssel tudjanak segíteni lakásgondjaikon. Ezeknek a családoknak a kitelepítése egyedüli egy módon; tanácsi rendelkezés alatt álló lakásokkal oldható meg.

Az 1970-ig hátralévő 3 év alatt a város területén lévő volt bányai kezelés alatt álló tele-pekről mintegy 530 család áttelepítésére lesz lehetőség. Ezek a volt bányai telepeken álta-lában — a telepek lakásainak mintegy 80–90 %-a favázás, salakkitöltéses, kátránytetős, vagy lemezfedésű. Ezeket az épületeket a lakók kiköltöztetése után azonnal le kell bon-tani. Vannak azonban ezeken a telepeken még viszonylag jó minőségű, téglából készült, cserép, vagy egyéb szilárd tetőfedésű épületek, amelyeket megítélésünk szerint felújítás után fel lehetne használni a cigánytelepek egy részének felszámolására. Nem arra gon-dolunk, hogy egy-egy bányatelepen 15-20 cigánycsaládot kellene letelepíteni, hanem arra, hogy egy-egy telepen maximálisan 5-6 cigánycsalád nyerne elhelyezést. Ezzel a megoldással véleményünk szerint 1970 végéig meg tudjuk oldani a Pécsköi tele-pen lévő mintegy 46 család és az újaknál cigánytelepen lévő mintegy 16 család elhelyé-zését. Az áttelepítés kritériuma ezekben az esetekben is az kell hogy legyen, hogy a ci-gánytelepi építményeket ezekkel az áttelepítésekkel teljesen kiürítve kell átadni, az illető cigánycsaládnak le kell mondania az épület kártérítéséről és kiköltözése után a telepi építményt azonnal le kell bontani.

A bányatelepeken felszabaduló lakásokon kívül a különféle minőségi cserék során meg-maradó alacsonyabb igénykef kielégítő lakások közül évenként legalább két-három la-kást szintén a cigánytelepek felszámolására kell fordítani.

A 2014. 1964. Kormányzámú rendelet, illetve annak végrehajtása tárgyában kiadott 2/1965/II. 18/ EM-PM. együttes rendelet a szociális követelményeknek meg nem felelő telepek

Felszámolásának egyik útját az állami építési kölcsönnel támogatott lakóházépítési akcióban jelöli meg. A rendelet lehetővé teszi, hogy e telepek felszámolása érdekében a tanácsok házhelyekkel, a műszaki tervezéssel, építési anyag biztosításával, a kivitelezés műszaki irányításával és ellenőrzésével, építési kölcsönnel támogassák a zárt telepeken lévő építmények felszámolását.

Megjegyezzük, hogy a házépítési akcióba való bekapcsolódás lényegét az ingyenes telek-juttatásban látjuk. Az elmúlt évek gyakorlata azt is bebizonyította, hogy azokban az esetekben, amikor a városépítés során kikerülő bontási anyagot a szociális lakásépítésben résztvevők rendelkezésére bocsátottuk, megnövekedett az építési kedv és a csökkent alapterületű lakóépületek helyett a nagyobb családok elhelyezésére is alkalmas kétszobás lakás építését tudta vállalni az akcióban résztvevő cigánycsalád. Ezt az utat megítélésünk szerint a jövőben feltétlenül folytatnunk kell. A közeljövőben lebontásra kerülő Régi-posta úti épületek egy részét a szociális lakásépítésben résztvevők támogatására kell felhasználnunk.

Az elmúlt években a város különböző pontjain – Művész telepen, Eperjes telepen, Baglyasalján – alakultak ki olyan területek, amelyeken a Kormányrendelet alapján lakásokat építettünk. Olyan helyzet alakult ki, hogy a csökkent értékű lakások szomszédságában lévő telkeket a saját ház építési akcióban résztvevő nem cigányok nem igen vásárolják meg. A Művész telepen pl. az elmúlt években egyszerűen nem tudunk értékesíteni házhelyeket az előbb említett okok miatt. Feladatunk, hogy a város több területén alakítsunk ki telepenként nem több, mint három-négy csökkent értékű lakás építésére alkalmas házhelyet, valamint, hogy felülvizsgáljuk iker, esetleg négyes-iker csökkent értékű lakás építésének lehetőségét. Ezekkel a megoldásokkal megítélésünk szerint városesztétikai szempontból is megfelelőbb építményeket tudnánk létrehozni, másrészt csökkenteni tudnánk az építési költségeket és sokkal jobban tudnánk gazdálkodni az egyébként is fennálló csekély telekgazdálkodási lehetőséggel.

A szociális lakásépítési akción túlmenően a telepek felszámolására lehetőséget nyújt az OTP kölcsönös saját ház építési akció is. Az elmúlt évek folyamán 3 év alatt mintegy 6 cigánycsalád vette igénybe az OTP kölcsönt saját ház építés céljára. Ezekben az esetekben az a sajátos, hogy a telepen lévő építményt a saját házat építő család eladta, az így kapott vételárat a házépítésnél felhasználta s így természetesen mit sem segítettünk a telepek felszámolásán. E területen előre tudunk lépni úgy, hogy az OTP saját, vagy társasház építési akcióban tulajdonát képező építmény kártérítési összegét, esetleg adás-vételi szerződéssel megvásároljuk az állam számára az ingatlant és ezzel a jogot nyerünk a telepen lévő építmény lebontására.

Ezekben az években üzemi és KISZ csoportos házépítési akció keretén belül több család fog lakóépülethez jutni. Ezekben az akciókban jelenleg cigánycsaládok nem vesznek részt. Eppen az üzemi és a KISZ csoportos házépítési előnyöket kell felhasználnunk a zárt telepeken élő, huzamosabb idő óta üzemben dolgozó cigánycsaládok lakás gondjainak megoldására. A csoportos házépítésből származó központi anyagbeszerzési lehetőségek, a szállítási költségek csökkentése, bizonyos részének üzemi átvállalása kedvező irányban befolyásolja az építési költségek alakulását. Eppen ezért ezekből az akciókból a jól dolgozó cigánycsaládokat nem szabad kihagyni.

A cigánytelep felszámolása az úgynevezett többszoros rendszerrel és nem egy-két éven belül oldható meg. Azok a rendkívüli belső feszültségek, amelyeket csupán főbb vonalakban eddig is felvázoltunk s amelyeket a részletes vizsgálatok feltártak, arra kotelteznek bennünket, hogy ezekkel a gondokkal mint rendkívül súlyosakkal és mint feltétlenül sürgős megoldásra várókkal foglalkozunk.

A változás, a fejlődés korát éli a Pécskö hegyi cigánytelep is. Különösen az üzemekben huzamosabb ideig dolgozó fiatalok keresik helyzetük változásainak lehetőségeit, minde nélkülött lakásépités, vagy lakásvásárlás útján. Ezt bizonyították azok a megbeszélések is, amelyeket a városi Tanács illetékesei a telepen élő családokkal már eddig is folytattak. Egyszóval; biztató az a folyamat, amelynek napjainkban szemtanúi vagyunk. A történelem lomtárába kerül lassan az az idő, amikor a telepeken a vajdák voltak a törvényhozók és végrehajtók, amikor a teljes szellemi sötétség, a misztikum volt az ideológia. Hogy e folyamat meggyorsuljon, nekünk valamennyiünknek ki kell lépniünk a szemtanúk, a szemlélődők soraiból és aktív szereplőkké, cselekvőkké kell előlépnünk.

